

VAKFİYELERE GÖRE 15. - 19. YÜZYILLARDA İSTANBUL'DA EV TANIMLARINA İLİŞKİN BİR DEĞERLENDİRME*

Nilgün ÇEVRİMLİ**

ÖZET

İnsanoğlunun yaşamında yeme, içme gibi temel ihtiyaçlarından sonra gelen en önemli ihtiyaç barınma olmuştur. İlk insanların bu ihtiyacı öncelikle mağaralar, ağaç kovukları gibi doğal ortamları kullanarak çözdükleri görülür. Göçebe toplumlarda ise bu sorun çadır, otağ gibi taşınır elemanlara dönüşmüştür.

Toprağı işleyerek yerleşik hayata geçen insan bu kez en yakınında bulunduğu, taş, ağaç, daha sonra kerpiç gibi malzemelerle günümüzde ev ya da konut olarak adlandırılan mekânlar oluşturmaya başlamışlardır. Zamanla her medeniyet kendi yaşam felsefesine göre yaşadığı dış dünyaya şekil vermiştir.

Araştırmanın konusu olan Türk Evi'nin de Türk toplumunun hayat felsefesine göre ve bulunduğu coğrafi şartlara, kültürel etkileşimlere, zaman ve mekâna göre şekillendiği anlaşılmaktadır. Ancak ev mimarisinde karşılaşılan en büyük açmazlardan birisi ise gerek malzeme, gerek mimari mirasımıza yeterince sahip çıkılmaması gibi nedenlerle günümüze ulaşan örnek sayısının oldukça azlığıdır.

Türk Evinin tipolojisi konusunda birçok çalışma ve araştırma yapılmış ve yapılmaktadır.

Bu çalışmada ise İmparatorluğun başkenti olması nedeniyle konut mimarisinde daha oturmuş üslupların temsil edildiği düşünülerek, vakfiyelerde geçen İstanbul'daki ev tanımları ele alınmıştır.

15.-19. yüzyıllara ait dönemlerden sondaj usulü ile seçilen 50'ye yakın vakfa ait vakfiye ve zeyllerde (ek vakfiye) geçen İstanbul'un değişik semtlerinde yer alan 200'ü aşkın ev tanımı esas alınmıştır

Ev türleri, evlerde yer alan mekânlar, zamanla değişen mekân isimleri, sosyal çevre ve şehircilik, mimari ve malzeme açısından elde edilen verilere göre İstanbul'daki evler hakkında önemli bilgilere ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: menzil, beyt, fevkâni, tahtani, vusta, sofa, vakfiye, dâhili, harici

*Bu makale Crosscheck sistemi tarafından taranmış ve bu sistem sonuçlarına göre orijinal bir makale olduğu tespit edilmiştir.

** Vakıflar Genel Müdürlüğü, El-mek: ncevrimli@gmail.com

**AN EVALUATION FOR THE HOUSE DESCRIPTION IN
ISTANBUL DURING THE 15TH - 19TH CENTURIES
ACCORDING TO THE ENDOWMENTS DEEDS**

ABSTRACT

After basic needs in human life such as eating, drinking, shelter has been one of the most important needs. It is seen that the first people are solved this need primarily using the natural environments such as caves and tree hollows. In nomadic societies, this need turned into movable elements such as tent (pavillion, marquee-otağ olarak) and tents.

Then, people who started to settled life by cultivating the soil have begun to create new spaces; that time using stone, wood and brick which they found closest to themselves and built residential spaces called nowadays as home or housing. As time went on, each civilization has given way to the outside world once lived according to his own philosophy of life.

As the subject of this study, it is understood that Turkish houses are also shaped by time and space according to the philosophy of the Turkish community, the geographical conditions and cultural interactions. However, one of the greatest dilemmas encountered in the architecture of the houses is the very small number of extant examples due to the reasons such as inability to claim both material and our architectural heritage.

Many studies and researches on the typology of the Turkish House has been carried out and maintained. In this study, considering that, because it is the capital of the empire and also the more established residential architectural styles are represented in, the definitions of houses in Istanbul are discussed as included in the endowment deeds.

House definitions more than 200 located in various districts of the Istanbul based on endowment deeds and additional endowment deeds of 15-19th centuries, from the very period selected by the method of drilling close to 50 in number is taken into consideration.

With this study, according to data obtained relating to household types, the spaces in homes, time-varying spatial names, social environment and urbanism, architecture and material terms, we have reached important information about the houses in Istanbul.

Key Words: mansion house **house**,two storey house, one- storey house, second level, endowment deed(vaqfiy), inside, outside

1-GİRİŞ:

Türk evi gerek köken, gerekse tipoloji açısından araştırmalara konu olmuş ve hakkında çok çalışma yapılmıştır. Gerek kullanılan malzeme, gerekse doğal afetler ve ya da korumadaki

---

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/10 Fall 2014*

bilinçsizlik yüzünden günümüze kadar gelebilen ev örneklerinin azlığı nedeniyle de bazı noktaların aydınlatılması ancak kaynaklara dayalı araştırmalarla ortaya konmaya çalışılmıştır¹.

Bu araştırma da yine arşiv kaynaklarına dayalı yapılan bir çalışma olup, bu güne kadar hemen hemen hiç ele alınmayan, vakfiyelerde ev kavramı ne şekilde yer almakta, gerek mimari, gerek malzeme ve sosyal açıdan ne gibi bilgiler içermekte, bunlar ortaya konmaya çalışılacaktır.

Vakfiyelerde evler ne şekilde, niçin yer almaktadır? Birinci nedeni; evler akarlar cinsinden olup, kiraya verilerek vakfa gelir getiren başlıca taşınmazlardır.² Bir diğer neden ise vakfiyelerde vakıf görevlilerinin (mütevelli, imam, müezzin, şeyh) oturması için (bu günkü lojman anlamında) evler ya da vâkıfın evlatlarının veya akrabalarının *sükması*/ oturması için *meşruta* (şart kıldığı) evlerdir. Bu evlerin bazen mülk olarak satın alındığı, bazen de zemini başka vakıftan kiralanarak (mukataalı) inşa edildikleri görülür.

Vakfiyelerde ev tanımlarına ilk kez İstanbul'da başta Fatih Sultan Mehmet olmak üzere kurulan bazı vakıfların vakfiyelerinde rastlanmaktadır. Ancak 15. yüzyıla ait örneklerin oldukça sınırlı olması nedeniyle çalışmada 16. Yüzyıl başlangıç alınmıştır. Yine de fetih yılları ve hemen sonrasında İstanbul'daki evlerle ilgili az da olsa birkaç örneğe göre bazı değerlendirmeler yapılmaya çalışılacaktır.

Bu dönemde Fatih'in vakfiyesine bakıldığında, evlerin genel tarifinde *beyt-i sultanî* tanımı kullanıldığı, *tahtani* ve *fevkâni beytler* şeklinde tarif edildiği görülür. Bazen de *yer odası* ve *üstü, karşılıklı yer odası, muttasıl(birleşik)* ve *muhavvatalı*³ şeklinde geçtiği aşağıdaki verilen vakfiye kısım örneğinden de anlaşılmaktadır.

“...imâret-i âmire kurbında vâki' iki fevkânî beyti biri ocaklı biri ocaksız ve tahtanî ocaklı bir beyti ve âhûru ve bir pınarı ve iki kenîfi ve bir muhavvetâyı müştemildir ve hudûdı bir taraftan tarik-i âmm ve bir taraftan Ömer Hoca evine ve bir taraftan ser-hâneye ve bir taraftan kemere müntehîdir...”

“...ve dahi cemi'-i bir bâb menzildir ki yine mevki'-i mezbûrda vâki' iki fevkânî beyti biri ocaklı ve biri ocaksız ve tahtanî ocaklı bir beyti ve bir firını ve bir pınarı ve bir kenîfi ve bir muhavvatayı müştemildir..”⁴ şeklinde tanımlar yer almaktadır.

Yine bir gayrimüslim vâkıfın 923 /1517 M. târihli bir vakfiyesinde;

“...Galata-Karaköy'de Erğoncela Mahallesi'nde kâin olup bir süfla/alt evi, tahtadan ma'mûl odayı ve kenîfi müştemil evin tamamı ki iki taraftan umûmi yol ile Anton milki ile ve diğer iki taraftan da vâkıfın mülkü ile mahduttur...”⁵

Halim Baki Kunter, İstanbul'da fethin ilk yıllarından itibaren büyük bir imar faaliyetinin başladığına, Küçük Pazar, Saraçhane, Zeyrekbaşı, Fatih ve Aksaray, Atik Ali, Çapa, Koca Mustafa Paşa civarında yüksek yerlerde yerleşimlerin oluştuğuna dikkati çeker. 1922 yıllarında tespit edilen 280 mahalleden 182'sinin nüvesinin Fatih Devrinde olduğundan, 8'inin Eyüpte, 2'sinin Kasım

¹D.Kuban“**Türk Hayatlı Evi**”, Eren Yayıncılık, İstanbul,1995.s.14 Doğan Kuban'ın aktarımları bu görüşü destekleyicidir. Örneğin Arseven'in 1928'lerde İstanbul'da 100 yaşını aşkın 10 ev örneğinin ancak olduğu söylemiştir. İstanbul'da kalan örnekler ise klâsik “ hayatlı ev” örneğinin terk edildiği dönemlere aittir der.

² Büyük sultan vakıfları hariç, İstanbul'daki “amme” vakıflarının elinde gelir kaynağı olarak 4000'in üzerinde ev olduğu bilinmektedir. Bkz. Ö.L.Barkan,- E.H.Ayverdi, İstanbul Vakıf Tahrir Defteri 953(1546) Tarihli, İstanbul, 1972,s.8,Tablo 1.

³ Muhavvet: tahvit olunmuş, duvar çekilmiş. F.Develioğlu, Osmanlıca –Türkçe Ansiklopedik Lûgat, Ankara, 1962,s.801.

⁴ (VGMA Def:613.1.1) 1450 M. tarihli Şehzâde Sultân Mehmed ibni es-Sultân Süleyman Han Vakfiyesinden.

⁵ (VGMA Def:624. 286.259)

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/ 10 Fall 2014

Paşa'da, 61'inin Galata'da, 10 tanesinin de Boğaziçi ve Üsküdar'da olduğundan söz eder.⁶ Konumuz İstanbul'a ait evlerin Geleneksel Türk Evi Mimarisi içindeki yerinin vakfiyeler ışığında ele alınması olsa da geleneksel Türk evinin kökenleri ile ilgili olarak bazı araştırmacıların ortaya koydukları görüşlere kısaca değinmenin yerinde olacağı düşünülmüştür.

1.2 . Geleneksel Türk Ev Mimarisinin Kökenleri ve Tanımı

Türk evi konusunda; Erdem Aksoy, Türk konut yapısının mekân düzenini göçebe Türklerin oba yerleşimine dayandırarak, çadırların arasında yer alan orta mekânı temel unsur olarak kabul eder. İklim ve malzemedeki kaynaklanan yapı özelliklerinin yapı tasarımı üzerindeki etkisini de göz önünde bulundurarak, Torosların güneyinden başlayıp, Anadolu'nun kuzeybatısına kadar uzanan bir hat üzerindeki evlerin, Anadolu'nun üç ana iklim bölgesinin özelliklerini yansıttığını savunur⁷.

Önder Küçükerman ise Aksoy'un görüşlerini destekler. Türklerin hayvancılıkla uğraşmaları onların verimli topraklara göç etmelerini zorunlu kıldığından, bu yaşam türünün kolay taşınabilir bir ögesi olan çadırı kullanarak buna bağlı geliştirdikleri yapay bir iç düzen olduğundan söz eder. Çadır iç düzeninin de uygulanmış olan "çok yönlü kullanılma" geleneğinin, Türk evinde de hemen hemen hiç değişmeden kullanıldığını, tek farkın mekân geometrisinin daireden dikdörtgene dönüşmüş olduğunu söyler⁸.

Ayda Arel ise göçer Türklerin taşıdığı Orta Asya geleneğinin uzantısı olarak *fevkâni* evin (asma ya da yükseltilmiş ev) Osmanlı ev kavramı ile ilişkili olduğuna dikkati çekmektedir. Osmanlı ev tipolojisinin temel bileşeni olan odanın, göçer çadırının işlevsel ve mekânsal özelliklerinin tümünü barındırdığını ve üste alınan oturma katının işlevsel bir evrimin ürünü olduğunu belirtmektedir⁹.

Cengiz Eruzun da yine sofasız Türk evi plan tipinin en ilkel şeklinin Yörük çadırında (Karaçadır) bulunabileceğini ifade ederek, oda ile çadırın mekân organizasyonlarının aynı şekilde geliştiğini belirtir¹⁰.

Emel Esin ise tamamen farklı bir bakış açısıyla, Türk evinin kökenini, Çin mimarisinin etkilerini taşıyan ahşap yapılı, beşik tonozlu, taşkın saçaklı, bol pencereli Uygur köşklerine kadar geri götürerek, yüksek duvarlar üzerine, cumba şeklinde yapılmış ahşap ve tuğla evlerin, Çin ve Uygur köşklerine benzer yarı ahşap - yarı tuğla yapı geleneğinin devamı olduğunu savunur¹¹.

Doğan Kuban, Türk evi odasının oluşumu ile çadır arasında kullanım benzerliklerine değinmekle birlikte, geleneksel mimaride önemli bir yeri olan "Hayatlı ev" ile çadır arasında biçimsel bir ilişki olmadığını belirtir. Türk evi biçiminin temelini "merkezi planlı evlerin olduğu" düşüncesine katılmaz. Türk evinin çekirdeği olarak "kabul ettiği" galerili evin gelişiminin tümüyle göz ardı edildiğini, "Hayatlı ev" in birçok türüne Anadolu'nun her yerinde rastlanabildiğini, kapalı plan tipinin ise ancak İstanbul'da görüldüğüne değinir. Galerili evin Mısır'dan Orta Asya'ya kadar ev ve saray geleneğinin en temel ögesi ve Hayatlı Türk evinin temeli olduğunu söyler¹².

⁶ H.B.Kunter "Fatih Devri Sonlarında İstanbul Mahalleleri", Vakıflar Dergisi, S.4,s.246, Ankara,1958.

⁷E. Aksoy, "Orta Mekân: Türk sivil mimarisinde kuruluş prensibi", Mimarlık ve Sanat, (7-8),1983, 39-92.

⁸Ö. Küçükerman,Ş. Güner, "Anadolu Mirasında Türk Evleri", Kültür Bakanlığı,İstanbul, 25-51, 56, 65, 71, 121,142, 152, 196, 211, 216, 226 (1995).

⁹A. Arel, "Osmanlı Konut Geleneğinde Tarihsel Sorunlar", Ege Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, İzmir, 1982,S. 8, 27,s, 34-45.

¹⁰C. Eruzun, "Kültürel Süreklilik İçinde Türk evi", Mimarlık, (4),1989.

¹¹ E. Esin, "M. IX-XII. yüzyıl Uygur Köşklerinden Safranbolu Ev Mimarisinde Gelişme", MTRE Bülteni, (5-6),1976,s, 15-18.

¹² D.Kuban, "Sanat Tarihimizin Sorunları", Çağdaş Yayınları, İstanbul,1975.; "Türk Hayatlı Evi", Eren Yayıncılık, İstanbul,1995.

Türk evi konusunda S.H. Eldem, ise “Türk evi, eski Osmanlı Devletinin sınırları içinde, eski tabirleriyle Rumeli ve Anadolu’da yerleşip gelişerek 500 sene kadar varlığını koruyan, kendi özellikleriyle oluşmuş bir ev tipidir.”¹³ Sofa – oda ilişkisinin tasarım özellikleriyle tanımladığı Türk evinin, ilk olarak Anadolu’da kendine has karakterini bulduğunu ve zamanla gelişerek, o günün Osmanlı sınırları içinde kalan bu günkü Avrupa’nın çeşitli yerlerinde kökleştiğini belirtir.

Türk evi mimarisinin bölgelere göre farklılık göstermekle birlikte işleyiş ve kullanım bakımından ortak özellikler gösterdiğini, en basit şekilde evlerin çoğunu, bir katlı ve bir iki odadan oluşan, önünde direkli ve önü açık bir kısım olan yapılar şeklinde tanımlar. Ancak zamanla kat sayısının artarak evlerin çoğunun iki katlı yapıldığını belirtir. Alt katların şekillenmesinde yörenin çevre koşulları ve üretim ilişkilerinin etkili olduğunu, genelde depo, samanlık, ahır, arabalık olarak kullanıldığını, üst katın daima esas kat olduğuna değinir. Üst katta bulunan odaların, yapı içindeki eylemlerin tümüne cevap verebilen birimler olarak şekillendiğini, “sofa” kavramının başta bir geçiş ve hizmet alanı, daha sonra ise sosyal yapının gerektirdiği biçimde şekillendiğini ifade eder.

Türk evi plan tiplerinin coğrafi bölgelere bağlı değiştiği gibi, aynı bölgede farklı plan tipleri ve malzeme özellikleri ile de karşılaşılabilindiğini belirten S.H. Eldem, Türk evi plan tiplerini sofanın ev içindeki konumuna göre yaparak başlıca dört grupta toplar.

1.2.1.Sofasız plan tipi; En ilkel plan tipi olup, odalar yan yana dizilerek evi oluşturur. Ev tek katlı olduğunda bağlantı bir kaldırım veya avlu ile sağlanarak, odaların üst katta olduğu durumda ise odaların ilişkisini sağlayan geçit balkon karakterini almıştır. Bu tipe çoğunlukla iklimin sıcak olduğu güney ve doğu bölgelerinde rastlanmaktadır.

1.2.2.Dış sofalı plan tipi; Odalar arası ilişkiler sofa ile sağlanarak, en ilkel tipinde açık direkli bir sofanın yalnız bir kenarına odalar dizilirken, sonraları bu planda sofanın bir ucuna bir köşk eklenmiş, son aşamada ise bu form köşk-oda biçiminde gelişerek sofanın bir veya iki ucunda olması ile plan tipi L ve U şeklinde gelişmiştir.

1.2.3.İç sofalı plan tipi; Oda sıralarının sofanın iki yanında sıralanması ile halk arasında “karnıyarık” şeklinde adlandırılan bir plan tipidir. Bazen iç sofaya ihtiyaca göre yan sofa, eyvan veya merdiven sofası eklenerek genişletilmiştir. En eski örneklerinde merdiven sofanın dışında bulunurken, 19.yüzyılda bu tipe sofanın bir tarafını tamamen kaplayan üç kollu geniş merdivenler ilave edilmiştir. Bu plan türü özellikle kasaba ve şehirlerde tercih edilmiştir.

1.2.4.Orta sofalı plan tipi; Bu tipte sofa evin tam merkezine oturmuş ve dört tarafı odalarla çevrilmiştir. Sofanın ışıklandırılması için odalarla sofa arasında eyvan şeklinde boşluklar oluşturulmuştur. Büyük ve zengin evlerde sıkça tercih edilen bir tip olmuştur.

Geleneksel Türk evlerinin mimari yapısı incelendiğinde ilk dönemlerde evlerin bir katlı olduğu görülür. Ancak daha sonraları şehirleşmenin başlamasıyla iki ya da üç katlı evler yapılmıştır. Her bir evin küçük de olsa bir bahçesi vardır. Bu bahçe yüksek ve içeriyi göstermeyen bir duvar ile sınırlanmıştır. Çoğunlukla iki kanatlı bir ahşap kapıdan girilen bahçede ışıklar bulunur.

Cengiz Bektaş ise; Türk evi plan tiplerini sofalı-sofasız olarak ikiye ayırır. Sofalıları ise İç sofalı ve Orta sofalı olarak gruplandırır¹⁴.

¹³ S.H. Eldem, S. H., “Türk Evi Plan Tipleri”, İTÜ Mimarlık Fakültesi, İstanbul,1968.

¹⁴ C.Bektaş, (1996)*Türk Evi*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, s.99-104.

Yukarıda değinilen kaynakların yanı sıra Geleneksel Türk evi ile ilgili yapılan birçok araştırma, makale ve tezler bazı farklılıklara değinse de genellikle benzer gruplamaları esas almaktadırlar. Türk evlerinin oluşumunda sosyo-ekonomik yapı, coğrafi ve iklim şartları planların şekillenmesinde etkili olmuştur¹⁵. Bazı bölgelerde farklı plan tiplerinin(sofalı-sofasız vb.) uygulandığı görülür.¹⁶

2. Vakfiyelerde Ev Tanımları

Vakfiyelerde evlerin genellikle *menzil* ya da *beyt*¹⁷ olarak adlandırıldığı, evlerin biçim olarak tanımlanmasında ise *tahtani*, *tahtani-fevkâni*, (*ulvi-sufli*,) *ulya*, *vusta*, *süfla* terimlerinin kullanıldığı görülür. Bunun yanı sıra mütehhilin(bekar) odaları, mütezevicin (evli) odaları gibi değişik tamlamalarla adlandırılan “oda” olarak tanımlanan, genellikle birbirine birleşik mekânlardan da oldukça sık söz edilir. Bazen de plan bakımından çok az farklılıklar gösteren “yahudihane, firekhane” gibi etnik isimlendirmelerin de evler için kullanıldığı görülür. 18. ve 19 yüzyıllarda ise yalı, sahilhane, köşk gibi ev tanımları dikkati çeker.

2.1-Ev Tipleri

16. yüzyılda vakfiyelerde evlerin *tahtani* ve *fevkâni*. Bazen de *beyt-i ulvi* ve *beyt-i sufli,süfla* şeklinde tanımlandığı yani tek katlı ve iki kattan oluşan evlerin varlığı anlaşılır. Her bir ev bir “*bab*” olarak tanımlanır. Bazı tanımlarda ise evlerin tarifinde “*ortası sofalı*” tabirlerine rastlanır. Bazen alt kattaki mekânlarda yer odası ve üstü şeklinde tanımlara da rastlanır¹⁸.

Tahtani tanımından tek katlı evler anlaşılırken, fevkâni evlerde ise alt katlarda yer alan mekânlardan söz edilirken de tahtında veya tahtani tanımının kullanıldığı görülür. Tahtani evlerin altında da bazen değirmen gibi birimler bulunur.

17.yüzyılda tek katlı tahtani evlerin yanı sıra iki katlı (fevkâni- tahtani) evlerin, yüzyılın ikinci yarısında da “*tabaka-i ulya* (üst), *tabaka-i vusta* (orta) ve *tabaka-i sufli* (alt)” tanımlarından üç katlı evlerin varlığı anlaşılmaktadır. Evlerin yerleştiği konumun tarifinde dâhili-harici tanımlamalara rastlanmaktadır. Vâkıfa veya vâkıfeye ait bir arazi üzerinde dâhili ve harici olarak adlandırdığı yerlerde ayrı evler mevcuttur. Her ikisinde de bazen tahtani, tahtani- fevkâni, üç katlı evler yer alabilmektedir. Haricide tanımlanan evlerde dikkati çeken bir nokta ise ahur, kömürlük ve benzeri müştemilat olarak tanımlanabilecek birimlere daha sık rastlanır¹⁹. Ev sahibinin asıl ikametinin dâhili bölümde olduğu anlaşılmaktadır.

18. ve 19.yüzyılda da yine tahtani, fevkâni-tahtani evler mevcut olup, üç katlı ev tanımlarına daha sık rastlanmaktadır. Ancak tahtani(tek katlı) ev tanımlarının azaldığı görülür. Hem dâhili de hem de harici de fevkâni-tahtani ve üç katlı evlerin inşa edildiği görülmektedir. Bu dönemde yine evlerde merdiven tanımlamaları mevcuttur.

2.2-Evlerin yerleştiği konum ve çevre

16. yüzyılda vakfiyelerde İstanbul’da evlerin yerleştiği mahalle ve mevkiiler bildirilmesine rağmen, oturduğu alanın ölçüsü konusunda herhangi bir bilgiye rastlanmaz. Ancak evlerin etrafında genellikle bir “*muhavvita*” dan söz edilir.

¹⁵ A.Güzel, Coğrafi Özellikleri Bakımından Anadolu Şehirlerinde Geleneksel Konutlar: Şanlıurfa Örneği* Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 8/12 Fall 2013, p. 569-590,

¹⁶ H. Altuner (2013), “Geleneksel Niğde Evleri”, Turkish Studies, - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 8/8 Summer 2013, p. 1643-1670, ANKARA.

¹⁷ Beyt’in bazen oda anlamında da kullanıldığı anlaşılmaktadır.(VGMA Def;623.141.152)

¹⁸ (VGMA Def;624. 286. 259)

¹⁹ VGMA Def;582/1. 174.116;VGMA Def; 747.59.66

Tanımlardan evlerin çoğunun bir tarafta “*tarik-i amm*”²⁰’a sınır olduğu, etrafındaki mekânların tanıtımında genellikle mülk sahibinin (örn. Ahmet Beşe mülkü, zımmi Hırsto milki vb) ismi veya vakfının adı bazen yöner verilerle tarif edilirken, az sayıda örnekte ise etraftaki binaların vasfına dair bilgiler verilmektedir. (örneğin, bekâr odaları ve dükkânlar vb). Evlerin etrafındaki sakinlere bakıldığında bazen bir evin etrafındaki komşuların Müslim- gayrı Müslim²¹ veya tamamen gayrı Müslim²², veya tamamen Müslüman komşulardan oluştuğunu anlaşılır.

17. yüzyılın ikinci yarısından itibaren İstanbul’da evlerin oturduğu alanın ölçüsünün belirtmeye başlandığı görülür. Örneğin evin, *tulen ve arzan bi-hisabı terbi* şeklinde (en ve boy olarak, kare şeklinde 483 zira* arsa üzerinde inşa edildiğinden söz edilmektedir.²³

Evlerin yanında genellikle evler yer almakta olup, evlerin *müteehhilin odaları*, yahudihane²⁴ denen evlere, denize, bazen bir okul, dükkân, türbe, mezarlıkla sınır olabildiği tanımlardan anlaşılmaktadır. Bazı evlerde alt katlarda,

“...Fevkâni odalar tahtında dört dükkân”,²⁵ “.. tabaka-i süflâsında bir bâb ahur ve bir samanlık ve bir berber dükkânı ve üzerinde bir sağır oda ve bir kassâb dükkânı ve üzerinde bir sağır oda...”²⁶

Şeklindeki tanımlardan evlerin altında dükkânların varlığı anlaşılır. 16.²⁷ ve 17.²⁸ yüzyıllara nazaran 18.²⁹ ve 19.yüzyıllarda daha sık rastlanır.

Evlerin etrafındaki diğer arazi veya ev sahipleri yine Müslim- gayrimüslim³⁰ bazen de tamamen Müslüman³¹ komşulardan oluşmaktadır.

18. yüzyıl İstanbul’unda ev örneklerine bakıldığında, hemen hemen bütün tanımlarda evlerin oturduğu alanın ölçüsünün verildiği; seçilen örneklere göre bu alanların ölçüsünün 90 ila 9210 zira arasında değiştiği görülür.

Evlerin etrafındaki mekânların ev, bahçe, arsa, dükkân, fırın, manav, balıkçı gibi tarifi yapılmakta olup, en az bir tarafının bazen umumi yolla bazen de *târik-i hasla* (özel yol ya da çıkamaz sokak)sınırlı olduğundan söz edilir. Evlerin etrafındaki komşular bazı mahallelerde tamamen gayrı Müslim³², bazı mahallelerde Müslim-gayrı Müslim³³ komşular, çoğunluğunu da Müslüman³⁴ komşular oluşturmaktadır. Evlerin etrafının bazen bir, bazen iki, bazen üç çoğunda da dört tarafının taş duvarla çevrili ve sokak kapısıyla dışarıya açıldığından söz edilir. Bundan da

²⁰ Tarik-i Amm: Geniş yol, cadde. Develioğlu,F.(1962). *Osmanlıca –Türkçe Ansiklopedik Lugat*, Ankara, 1962,s,1237.

²¹ İsimlerden ya da” *zımmi*” şeklindeki ifadelerden anlaşılmaktadır.

²² Karaköy Mahallesi(572.1.1)

* Yaklaşık 240m2

²³ (VGMA Def;572.17.5)

²⁴ Yahudilerin yaşadığı evler.

²⁵ (VGMA Def;572.17.5)

²⁶ (VGMA Def;630.2.1211.724);(VGMA Def;737.191.77);(VGMA Def;747.59.66)

²⁷ (VGMA Def;572.1.1)

²⁸ VGMA Def;572.17.5

²⁹ VGMA Def;572.79.30.

³⁰ Kefeli, Kiremitçi Ahmet Mahalleleri.

³¹ Kefçe Mahallesi.

³² Karaköy Mahallesi, Hoca Üveys Mahallesi, Arabacı Bayezid,Saruca Paşa Mahallesi(572.1.1).

³³ Kalkancıbaşı, Tahta Minare, Hacce Hatun, Saraç İshak, Abdüsselam Mahalleleri (572.1.1).

³⁴ Ali Çelebi, Kürkçü, Aydın Kethüda, Karabaş, Davud Paşa, Deniz Abdal, Tarsusi, Sofular, Ali Fakih, Kepceci Piri, Takyecibaşı, Kamer Hatun, Orağa, Şehzade başı, Nazperver, Molla Gürani, Saraç İshak, Akbıyık, Hubyar, Tevkii Cafer, Katib Muslihiddin, Canbaziye, İsmail Ağa, Hama Muhiddin, El-Hac Hüseyin, Miamr Sinan, Çakır Ağa, İbrahim Paşa, el-Hac Memi, Cihangir, Hoca Ali, el-Hac Şaban, Cami-i Kebir, Beykoz, Yakub Ağa, Mesih Paşa- yı Atik, Koğacı Dede, Tavaşi Süleyman Ağa, Ayasofya-yı Kebir, Sarı Musa Efendi, Elvanzade, Kasap İlyas, Aşçıbaşı, Selime Hatun, Selim Paşa, Hoş Kadem, Bıçakçı Ferhat, Süleymaniye Mahalleleri (572.1.1)

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/ 10 Fall 2014

evlerin bir birine bitişik olmayıp arada taş duvarla komşu evden ayrıldığı anlaşılır. Bazı evlerde sokağa açılan kapı sayısı evin konumuna göre birle- üç arasında değişebilmektedir.

19.yüzyılda evlerin yerleştiği alan, 40 ila 1189 zira arasında değişmektedir. Evlerin dâhili-haricide yapılması devam etmekte olup, etrafındaki arsalar, dükkânlar, çarşıların veya ne tür mekânların olduğu, bazen ölçüleri ile birlikte isimleri ile belirtilmektedir. Bazen bir tarafı bazen de dört tarafı yolla çevrili evlerin var olduğu anlaşılmaktadır.

19. yüzyılda evlerin etrafındaki komşulara bakıldığında Müslim, gayri Müslim ya da her ikisinin de bulunduğu mahallelerde evlerden söz edildiği görülür. Evlerin etrafının genellikle taş duvarla çevrili ve hemen hemen hepsinin bir veya iki sokak kapısı olduğu belirtilmektedir. Bu dönemde Cadde ve sokak isimlerinin de belirtildiği görülür.

2.3.Yaşam Alanları

Oda, Sofa, Dehliz, Tahta-pûş, Divanhane, Köşk, Cihannüma, Şahnişin, Taht'es-sema

16. yüzyılda İstanbul'da tahtani-fevkâni evlerde oda sayısı iki ile dört arasında değişmektedir. Tahtani-fevkâni bir evde odaların bir örnekte fevkânide *üç bab oda, tahtanide bir bab oda* şeklinde tanımlandığı dikkati çeker. Bazen tahtani-fevkânide şeklinde oda sayıları toplam verilirken çoğu örnekte alt ve üstteki odaların sayısı ayrı ayrı belirtilmektedir. Tahtani evlerde ise oda sayısı bir ile iki arasında değişmektedir. Yine bazı tanımlarda odanın "*gurfe/hücre*" şeklinde adlandırıldığı da görülür.³⁵ Odalarda bazen ocak bulunduğu, *Ocaklı oda* tanımlarından da ocağın belirli odalarda bulunduğu anlaşılmaktadır.³⁶ Evlerde genellikle bir sofadan bahsedilmekte olup, bazı evler *ortası sofalı* diye tanımlanır. Seçilen verilere göre 16. yüzyıl ev anlatımlarında dihliz/dehliz³⁷ tanımına da pek rastlanmamaktadır.

Bu dönemde Galata'da gayri Müslim bir şahsa ait vakfın vakfiyesinde üç katlı bir evden bahsedilirken sofanın "kumne" olarak adlandırıldığı dikkati çeker.³⁸

Galata'da üç katlı bir hâne ki alt katı ile orta katının altı arasından umûmi yol geçer ve bu hânenin kapusu da oradandır. Alt kat yolun yanı başında kalır. Üç mahzeni müştemildir. Üstünde üç oda, bir tarafında bir kenîf bir su kuyusu ve bir mahzen vardır. Üstünde iki oda, diğer tarafında bir kenîf vardır. Orta katta vâkıfın kumne diye ad verdiği bir sofa, kumre diye ad verdiği bir oda vardır. İki mutfak, dört oda, üç kenîf vardır. Üst katta kumne denen bir sofa, beş oda, iki kenîf bulunur. İşbu Hâne Galata Çarşılarından Lonca çarşısı denen çarşı yakınında olup Alacaev diye ma'rûftur. Hudûtları: Lozisrindina müükü ile, Zatoyavesto mülkü ile, Anton mülkü ile, Anderyadesta mülkü ile dört taraftan çevrilmiştir.

F. Develioğlu Tahtapoş'u çatının üstünde taraça gibi bir mekân olarak tanımlamaktadır.³⁹ Ancak vakfiyelerde geçen *Tahta-pûş* olarak adlandırılan bazen kilere bazen de mutfığa (matbah) ait olduğu anlaşılan mekânlara hem tahtani hemde tahtani-fevkâni evlerde rastlanmakta olup, taraçadan çok etrafı açık çardak benzeri ahşap bir öğeyi çağrıştırmaktadır. Bazı evlerde tahta-pûş sayısı ikiye kadar yükselmektedir. Bir tanımında "...üstü çardaklı tahtani bir odayı ve bir hucreyi ve

³⁵ (VGMA Def;576. 23.14)

³⁶ (VGMA Def;571.1.1)

³⁷ Dehliz:hol, koridor .Develioğlu, F.;a.g.e.,s,204.

³⁸ (VGMA Def;624. 286.259)

³⁹ Çatının üstünde her yanı gören yüksek taraça. Bkz..Develioğlu, F.a.g.e.,s.173.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/10 Fall 2014

bir sofayı ve önünde tahtapoş, tabir olunan bir köşkü ve bir su kuyusunu ve bir halayı müştemil menzilin tamamını..” şeklinde geçtiği görülür⁴⁰.

17.yüzyılda tahtani, fevkâni-tahtani evlerin varlığı devam etmekle birlikte üç katlı evlerin inşa edildiği anlaşılmaktadır. Üç katlı evlerde de üst kattan söz edilirken nadiren *fevkânisinde(üstünde anlamında)* şeklinde tanımlara rastlanır⁴¹. Katlarda oda sayısı iki ile altı arasında değişmekte olup, bazı odaların *Hazine Odası, Sandık Odası, Kahve Odası* şeklinde kullanım amaçlarına göre adlandırıldıkları görülür. Odaların ölçüsü verilmese de bazen sağır /kebir şeklinde ifade edilmiştir. Bazı örneklerde mutfak biriminin haricinde ocaklı odaların olduğu açıkça belirtilmektedir⁴². Bazen de mutfakta ocakların var olduğu anlaşılmaktadır⁴³. Evlerde ise bazı odaların (*dest -gâh odaları/el tezgâhı* gibi üretime dönük aletlerin bulunduğu şeklinde ipuçlarına rastlanır.

Katlarda sofa sayısı (nim)yarımdan üçe kadar ulaşabilmekte, yine bazı tanımlarda evlerin *orta sofalı* olduğu belirtilmektedir.⁴⁴ Fevkâni, tahtani ya da üç katlı evlerde dikkati çeken diğer bir mekân ise dihliz/dehliz (hol-koridor) olarak tanımlanan birimlerdir. Sofanın bulunduğu bir katta sofa tabiri geçerken, dehlizin de sayıldığı görülmektedir. Bazen bir katta birden fazla dehlizin bulunabildiği anlaşılmaktadır.

“..fevkâni iki bab oda ve bir matbah ve **bir sofa** ve **dihliz** ve tahtani iki bab oda ve bir matbah ve **bir sofa** ve **dihliz** ve yine tahtani iki bab oda ve bir matbah ve havlu ve zati eşcarı müsmire ve gayrı müsmire Hadika ve bi'r-i ma' ve kenifi müştemil menzilimi..”

Örneklere bakıldığında bu dönemde evlerde sofa ve dehliz oranının yüzde seksen örnekte birebir dengelendiği görülmektedir. Aynı planda bir sofa bir dehliz, bazen 2 sofa iki dehliz bir arada bulunur. Yüzde yirmi kadar örnekte de sofa varsa dehliz, dehliz varsa sofanın bulunmadığı anlaşılmaktadır.

Evlerde *tahta-pûş, şahnişin*⁴⁵ ve *köşkün* bulunduğu örnekler az da olsa mevcuttur. *Divanhane, taht'es-sema* tanımına seçilen bu dönem örneklerinde rastlanmamıştır.

Bu dönemde ev tanımlarında ismi zikredilen diğer bir mimari öge de katlar arası bağlantıyı sağlayan *nerdüban* (merdivenlerdir).

18. yüzyılda fevkâni evlerde oda sayısı bir ile dokuz arasında değişmektedir. Bazı evlerde, *mabeyn odası* (haremlik ile selamlık arasındaki oda), *şirvan odası* (kahve odası),*hazine odası*, gibi odalardan söz edilmektedir. Bu dönemde sofasız olmayan evler olabildiği gibi, sofa sayısı (nim) yarım ile beş arasında değişen evlere de rastlanmaktadır. Bazı evlerde bir katta iki sofa bulunabilmektedir.

Fevkâni ve üç katlı evlerde “*dehliz*” den söz edilmektedir. Dehliz bazen sofa ile birlikte bir evde tanımlanırken, bazen de sofasız evlerde dehlizlerin varlığına işaret edilmektedir. Her katta genellikle bir, çok az örnekte ise iki dehliz görülür. Bu dönemde ev planlarında sofa sayısına oranla

⁴⁰ Gölgelek ve tahta örtülü sofa anlamındadır.(Arel,A. a.g.e., s.41) Tahta-pûş bazen “köşk” olarak da tarif edilmiştir.VGMA Def;573.9.3. Bu dönem tanımlarında geçen “çardak” tabirinin bazı mekânların gölgelendirilmesi amacıyla yapılmış tahta-pûş yerine kullanıldığı düşünülmektedir.

⁴¹ VGMA Def; 1602. 1.1.

⁴² VGMA Def;611.32.16.

⁴³ VGMA Def;611.3.16.

⁴⁴ VGMA Def;572.17.5.

⁴⁵Şahnişin fevkâni bir çardaktır. Bkz.. Gökyay,Ş.(1976). *Risale-i Mimariye Mimar Mehmed Ağa'nın Eserleri,İ.H.Uzunçarşılı'ya Armağan,İstanbul,s,193-196;Arel,A.a.g.e.,s,41.Odanın sokak tarafına olan çıkıntısı,dışarıya doğru uzanan kısmı.Develioğlu, F. a.g.e.s,1169.*

dehliz sayısının azaldığı anlaşılır. Oda ve sofalarda ve mutfaklarda rastlanan diğer bir mimari öge de *ocaktır*. Bazen *ocaklı oda*, *ocaklı sofa*, *kârgir ocaklı matbah* şeklinde tanımlardan bu anlaşılmaktadır⁴⁶.

Tahta-pûş ise fevkâni evlerde, üç katlı evlerde üstte bir veya iki tane olabilmektedir.

*Divanhane*⁴⁷ ve *cihannüma* bu dönem evlerde çok sık rastlanan bir mekândır. Fevkâni evlerde genellikle bir, üç katlı evlerde hem üst hem de orta katlarda birer divanhane tanımına rastlanır. Bazen büyük evlerde bir katta iki divanhane sayıldığı görülür. *..hariciyede ulyada sekiz bap oda ve üç mabeyn odası ve iki divanhane ve iki sofa ve üç memşa ve vustada beş bap oda ve...*⁴⁸

Cihannüma'nın fevkâni ve üç katlı evlerde en üst katta tarif edildiği görülür.

19. yüzyılda evlerde kattaki oda sayısı bir ile dört arasında değişmektedir. Katlardaki sofa sayısı ise genellikle bire düşmüş olup, dehlizlerin varlığı az da olsa devam etmektedir. Bu dönemde "süfla" olarak tanımlanan alt katlarda da odaların varlığı dikkati çeker.

Tahta-pûş tanımına hiç rastlanmazken, *divanhanelerin* varlığı devam eder. Bu dönemde *mehtabiye*, *sofali tarasa*, *mehtap altı* da denilen "taht'es-sema" adlı mekânların evlerde sık tanımlandığı görülür. Üç katlı evlerde en üst katta, fevkâni evlerde üst katta yer alır. Bazen de bahçede tanımlandığı görülür. Köşk, cihannüma ve şahnişin tanımlarına ise rastlanmaz.

2.4.Hizmet Mekânları

Matbah, kiler, fırın

16. yüzyılda kilerin yanı sıra *matbah* (mutfak) tanımı sadece bir örnekte geçerken, kiler ve fırın tahtani ve ortası sofalı şekilde tanımlanan evlerde daha sık tanımlanmıştır⁴⁹.

17. yüzyılda hemen hemen her evde mutfak ve kiler odalardan ayrı birer mekân olarak mevcuttur. Oda sayısı 2'den 8'e kadar olan evlerde mutfak mekânının da ayrıca sayıldığı görülmektedir. Bazen bu sayı ikiye kadar yükselmektedir. Mutfak sayısının iki olması oda sayısı ile orantılı değildir. Bazen üç odalı fevkâni bir evde alt ve üstte birer mutfak bulunabildiği gibi bazen sekiz odalı bir evde tek mutfak olabilmektedir. Bu dönem örneklerinde evlerdeki mekânlardan fırının pek sayılmadığı fırının ayrı bir bina şeklinde evlere sınır olarak sayıldığı görülür.

18.yüzyılda gerek fevkâni-tahtani evlerde gerekse üç katlı evlerde mutfak kısmı genellikle alt katlarda *kargir bir matbah*, ya da *kargir ocaklı matbah* şeklinde geçer. Ancak fevkâni evlerde odalar sayılırken mutfağın da sık sık üst kattaki mekânlarla birlikte tanımlandığı görülür. Yine üç katlı evlerde de mutfağın üst katlarda yer aldığı⁵⁰ bazen hem üst hem de en alt katta birden fazla mutfak bulunduğu şahit olunmaktadır. Çok az örnekte ise orta katta mutfağın tanımlandığı görülmektedir⁵¹.

Kiler ya da kiler odası, fevkâni-tahtani veya üç katlı evlerde en çok alt katlarda yer alan bir mekân olmasına rağmen üç katlı evlerde üst ve orta katlarda, fevkâni evlerde de üst katta da yer alır. Orta katta da yer aldığı az sayıda ev mevcuttur. Fırın mekânına ise bu dönem tanımlarda hiç rastlanmamıştır.

⁴⁶ VGMA Def;1605.10.2;VGMA Def;735.83.36; VGMA Def;43.147.11.

⁴⁷ Geniş sofa, salon anlamındadır.Develioğlu, F.a.g.e.,s.223.

⁴⁸VGMA Def;627.307.159.

⁴⁹ VGMA Def;572.27.20

⁵⁰ VGMA Def;747;59.66.

⁵¹ VGMA Def;738.83.36.

19. yüzyılda mutfak yerleşimi fevkâni-tahtani ve üç katlı evlerde genellikle alt kattadır. Çok az örnekte orta katta ya da fevkâni olarak üstte yer aldığı görülür. Bu dönem örneklerinde fırın tanımına ise hiç rastlanmaz.

Kiler, 19.yüzyıl ev örneklerinde genellikle alt katta olmasına rağmen, üç katlı bazı evlerde diğer katlarda da yer aldığı görülür.

2.5-İslak Mekânlar

Kenif(helâ),hamam, mağsel, abhane, abdesthane, cameşuyhane, lağım

16. yüzyılda İstanbul'da tahtani, tahtani-fevkâni her evde en az bir helâ mevcut olup alt katlarda yer alır. Tahtani bazı evlerde iki ile dört arasında helânın varlığına işaret edilmektedir. Bu mekânların bazı örneklerde ab-hâne olarak adlandırılmıştır. Hamama ise çok az evde rastlanmıştır.

17. yüzyılda tahtani-fevkâni evlerde helâların kenif (kenef) olarak tanımlandığı ve genellikle alt katlarda yer aldığı anlaşılmaktadır. Üç katlı evlerde ise bazen üst katta ve alt katta birer kenif yer almaktadır. Keniflerin atıklarının depolandığı bir de kuyuları olduğu İstanbul'da Avratpazarı kurbinde Kürkcübaşı Mahallesi'nde merhume Şemsi Kamer Hatun Vakfına ait 1050 H./1640 M. tarihli vakfiyedeki "...bir kenif kuyu örmesiyle bin akça ..." şeklindeki ibareden anlaşılmaktadır.⁵²

Bu dönemde bazı evlerde hamam bölümünün alt katta yer aldığı görülür.

18. yüzyılda tahtani-fevkâni evlerde kenifler genellikle alt katlarda yer alır. Bazı örneklerde hem üst, hem de alt katta, bazende her katta bir veya birden fazla kenif bulunabilmektedir. Keniflerin adlandırılmasında *memşa*, *abhane* tanımları da kullanılır.

18.yüzyılda evlerde hamam mekânları tahtani-fevkâni evlerde genellikle alt katlarda ve *camekân* adlı bir bölümle birlikte tanımlanır. Fevkâni evlerde üst katta da inşa edilmiş hamam vardır. *fevkâni kârgir hamam*⁵³ şeklinde ifadelerden üst katta, *süflada bir kârgir hamam*⁵⁴ şeklinde alt katta taştan inşa edilmiş örnekler olduğu anlaşılmaktadır. Üç katlı binalarda da yine en üst katta hamam inşa edildiği örnekler işaret edilmektedir. Bazı evlerde bahçede de inşa edilmiş hamamlar mevcuttur. Hamamlar *kârgir*, *kubbeli*, *halvetli*, *camekânlı*, *kebir(büyük)*, *sagir(küçük)* şeklinde tanımlanmaktadır.

"...dâhiliyesinin tabakai ulyâsında bir bab kebir oda ve bir köşk ve divanhane ve nerdiban üzerinde bir sağır sofa ve bir bab iç mabeyni oda ve iki kenif ve bir taş oda ve ittisalinde(bitişğinde) bir camekân odası ve hamam ve külhan ve tabaka-i vustada beş bab kebir ve sağır oda ve iki sofa ve divanhane ve iki kenif ve *süflâda iki halvetli bir hamam ve camekân odası ve...*"

18. yüzyıl ev mimarisinde ıslak mekânlar arasında sayılabilecek *mağsel* (gusül alınan yer) *abdest-hane*,⁵⁵ *cameşuyhane* (çamaşırhane) gibi yeni mekân tanımları görülür. Mağsel'in daha küçük ölçekli alanlarda inşa edilen yapılarda hamamın yerini almaya başladığı görülür. Herhangi bir malzeme tanımlanmasa da, evlerin ikinci katlarında da bu örneklerin sayılması geç dönem evlerinde görülen dolap tarzında yıkanma mekânlarından olabileceğini düşündürmektedir. Kayıtlarda geçen *abdest-hane* tanımının kenif vb. sözcüklerin yanı sıra kullanılmasından çok abdest alınacak yeri (lavabo) ifade ettiği anlaşılmaktadır.

⁵² VGMA Def;1760.120.

⁵³ VGMA Def;743 .452. 132.

⁵⁴ VGMA Def;743. 545. 162.

⁵⁵ Hela anlamında kullanılmakla birlikte abdest alınacak yer anlamında da kullanılmaktadır.

19. yüzyılda evlerde *kenif/memşa* genellikle alt katlarda daha çok görülür. Üç katlı evlerde bazen en üst katta rastlanırken, fevkâni-tahtani evlerde hem üstte hem de alt katta bulunabilmektedir. Abdesthane ise üst ve orta katlarda daha çok görülürken alt katlarda yer aldığı örnek sayısı azdır.

Bu dönemde *mağsel-mağselhane-gusülhane* şeklinde adlandırılan yıkanma mekânlarının alt katlardaki mekânlar arasında sayıldığı görülür.

2.6-Diğer Mekânlar(depolama mekânları)

Mahzen, bodrum, ahur, samanlık, kömürlük, mahtab

16. yüzyılda evlerin çoğunda altta mahzen ve bodrum adı verilen mekânlardan söz edilmektedir. Bazen bir evde hem bodrum hem mahzenin varlığı dikkat çekmektedir. Bazen de bir evde iki- üç mahzen bulunabilmektedir. Mahzenler fevkâni evlerde alt katta sayılırken, tahtani evlerde altta bodrum ve mahzen tanımlarından zemin altında oldukları anlaşılmaktadır.

Yine evlerde rastlanan diğer bir mekân da hayvanlar için oluşturulan *istabl* /ahurlardır. Bazen sayı ikiye kadar çıkabildiği gibi at ahırına gibi ne tür hayvanın barındığını da ifade eden tanımlar da vardır.

17. yüzyılda evlerde mahzenin kullanılmaya devam edildiği birkaç örnekten anlaşılmaktadır. Hatta üç katlı bir evde orta katta iki ve alt bir katta mahzen tanımına rastlanır⁵⁶. Bazı örneklerde ise alt katta kargir mahzen olarak tanımlanmıştır. Ev sahibinin hayvanları için ahurların yer aldığı, ayrıca hayvanlar için samanlık ve bazen de ambarların(arpa vs) varlığından söz edilir.

18.yüzyılda evlerde mahzenin genellikle en alt katta ya da “*zir-i zemin* “ zemin altında bulunduğu anlaşılmaktadır. Genellikle” *kârgir*” ya da” taş mahzen”.” *İki timur kapılı, iki timur pencere mahzen*”, “*tahta mahzen*” şeklinde tanımlanmakta olup bazen bir evde iki ya da üç mahzenden söz edilmektedir. Seçilen örneklerde hangi amaçla kullanıldıklarına dair fazla bir açıklama bulunmasa da bir örnekte su mahzeni ifadesi geçmektedir. Ancak tahta mahzenlerin de varlığı bu mekânların sudan başka şeylerin de depolanması için kullanıldığını göstermektedir. Mahzen kelimesi bazı tanımlarda “*kârgir serdab*” olarak da geçmektedir⁵⁷.

19. yüzyılda evlerde bodrum, mahzen gibi bölümlere pek rastlanmamakla birlikte samanlık, *ahur, kömürlük, mahtab* (odunluk) gibi müştemilat mekânlarının bazen alt katlarda bazen avlu içerisinde sayıldığı görülür.

16.-19 yüzyıllarda İstanbul’da evlerde mahzen, bodrum, mahtab, ahur, samanlık, kömürlük gibi depolama birimlerinin genellikle alt katlarda, bazen zemin altında veya bahçede yer aldığı görülür. Nadir örneklerde ise ara katlarda mahzene rastlanır.

2.7.Bahçe ve su

16. yüzyılda İstanbul’da evlerde avlu, bahçe tanımlarının ayrı ayrı mekânlar için kullanıldığı anlaşılmakla birlikte, bahçenin büyüklüğü, meyveli- meyvesiz bahçe olup olmadığı pek açıklanmamıştır. Evlerin bazılarında etrafının “*muhavvata*” duvarla çevrili olduğundan söz eden örnekler vardır.

Evlerin su ihtiyacı bazı tanımlara göre *sikâye* olarak adlandırılan (su biriktirilen yer) birimlerden karşılanmaktadır. Hemen hemen her eve ait bir “*bi’r-i ma*” su kuyusu bulunduğu gibi

⁵⁶ VGMA Def;611.32.16.

⁵⁷ Vakfiyelerin geneline bakıldığında mahzenlerin dükkânlarda, sirke, yağ, arpa, vb. her türlü ticari malın depolanması, evlerde de yine depolama işlevini gören mekânlar olduğu anlaşılmaktadır.

bazen de “müşterek bi'r-i ma” tanımlarından birkaç evin ortak bir kuyuyu kullandıkları anlaşılmaktadır.

17.yüzyılda evlerde *avlu* tanımı halen mevcut olup, bahçe tanımında *müsmireli* (meyveli) ve *gayrı müsmireli* (meyvesiz) bahçe ayırımına yer verilmiştir.

Bu dönemde su ihtiyacının karşılanmasında su kuyularının varlığı tanımlarda yer almaya ederken, bunun yanı sıra “*kanavat-ı müsenmat*” şeklinde döşenmiş borularla(künk) evlere su akıtılmasının (*mai- cari*) başladığı görülmektedir.

18.yüzyılda evlerin yüzde doksanında su ihtiyacının *bi'r-i ma* denilen kuyulardan karşılandığı, sayıları az olmakla birlikte bazı evlerde sayının ikiye ulaştığı, bazı kuyuların 16. ve 17. yüzyıllardaki gibi ortak kullanıldığı görülmektedir. Bazı örneklerde *su hazinesi*, *sahrınç*, *kâriz* gibi adlandırmalardan suların depolandığı anlaşılmaktadır. Çok az örnekle künklerle eve su getirilerek akıtıldığı, bir örnekte *selsebil*, *çeşme*, birkaç örnekte ise bahçede *havuz* olduğu anlaşılmaktadır. Bu havuzların sulama veya süs amaçlı olduğu belirtilmemiştir.

Evlerde genellikle bir avlu ve bahçe vardır. Bir örnekte avlunun “*cüneyne*”(süs bahçesi) olarak adlandırıldığı görülür. Birçok evin meyveli ve meyvesiz bahçeleri tanımlanmaktadır.

19. yüzyılda avlu tanımına pek rastlanmazken meyveli ve meyvesiz bahçelerin hemen hemen her evde varlığı görülür.

Evlerin su ihtiyacının karşılanmasında *bi'r-i ma* kuyuların halen kullanıldığı dikkati çekmekte olup, her evde bir bazen iki kuyu mevcuttur. Bazı örneklerde de sarnıçlardan söz edilir. Ma-i cari, çeşmeler, sebiller, havuzlar yaygındır.

2.8.Malzeme ve Teknik

16. -19.yüzyıllar arası ev tanımlarında malzeme ve teknik açıdan ayrıntılı derli toplu bilgilere rastlanılmamakla birlikte, evlerin yapım tekniği, bazı mekânlara ait malzeme ile ilgili sınırlı bilgilere ulaşılmıştır. Örneğin 1022 H./ 1613 M.tarihli belgede,

“... Üsküdar'da vâki' Gülham Mahallesi'nde ma'lümü'l-hudûd iki bâb tahtani ve iki bâb fevkâni menzilin ve Ahmed Çelebi Mahallesi'nde vâki' ma'lümü'l-hudûd ve müştemilâtıyla bir bâb tahtani çatma menzilin...” şeklindeki ifadeden çatma olarak(?) inşa edildiği belirtilmektedir⁵⁸.

16. yüzyıl örneklerinde köşk olarak tanımlamayı yeğlediğimiz *tahta-pûş* adlı mimari bölümlerin adından da anlaşılacağı üzere ahşaptan yapıldığı bilinir.

17.yüzyıl örneklerinde, kârgir mutfak, taş oda, kârgir mahzen, kârgir hamam, taş merdiven gibi ifadeler yer alır. 18. yüzyılda etrafı taş duvarla çevrili evlerden, 19. Yüzyıl örneklerinde taş ve kerpiçle inşa edilen duvarlardan söz edilir. Özellikle hamamlarla ilgili olarak halvetli, kubbeli örneklerden bahsedilir. İstanbul'da inşa edilen evlerde kerpiç, ahşap ve taş ana malzemedir.

3-ODA TİPİ EVLER

Araştırmanın başında verilen bilgilerde de söz edildiği gibi vakfiyelerde menzil tanımları evler anlaşılırken, en sık rastlanan tanımlardan biri de “oda”lardır. Bunlar *mütehhilin*(bekâr) odaları, *mütezzevcin*(evli) odaları *meremmetçi*(tamirci) odaları *hademe odaları*, *vakıf odaları*, *yeni odalar*, *çiğçi odaları* veya ait olduğu şahıs veya vakfa ait odalar gibi değişik isimlerle tanımlanan bazı vakfiye kayıtlarından kısım örnekleri aşağıda verilmiştir.

⁵⁸ VGMA Def;18.2.2.

“ ..Bir çatı altında her birinin avlusu olan ortada selamlık ve ab-hâneleri ve müşterek su kuyuları olan meremetçi (tamirci) odaları...” vardır (M1573/H.981.)⁵⁹.

”... Bir taraftan tarik-i has ve tariki am ile sınırlı ortak bi’r-i maları olan on iki bab mütee hhilin odaları...” (M.1573/H.981)⁶⁰.

“...bir tarafı tarik-i âmma müntehî vasati tarik hâsılı her biri fevkânî ve tahtânî ikişer beyti ve tahtapoş ve havlıyı ve kenif-i müştemil on dört bâb mütezevvin odaları...” (M.1661/ H.1072)⁶¹.

“...maruf tarik-i has canibinde bir birine muttasıl yedi bab tahtani mütezevvin odaları kezalik mütezevvin için mukaddema tahtani üç bab odalarını ve yine tarik-i âm ile cihetinde vaki fevkânî ve tahtani dört bab mütezevvin odalarını müştemil cemi’ menzilin...” M.1644/H.1054⁶².

“...ondört bap refiil-kubâb evli odaları bina olunup ve iki bap oda dahi Ferhad Ağa mescidi tarafında arz-ı mezbureye muttasıl beher sene vakfa yüz akçe mukataası hasil olur yer üzere inşa olunup...” M.1609/H.1018)⁶³.

”... Birbirine muttasıl Fevkânî bir oda bir sofa ,tahtani birer oda,sofa, kenif ve birer mikdar avluyu müştemil altı bab müteehhilin odaları..” (M.1704/H.1116)⁶⁴.

“... İki tarafı yola cephele iki katlı ikişer oda birer sofalı birbirine bitişik müteehhilin odaları...”⁶⁵ (M.1729/H.1142).

”... Bazen tariki has ile mahdud her biri birer oda, birer sofa , havlı ve birer kenifi, müstakil sokak kapıları ve önlerinde bir bi’ri-ması müştemil altı bab odalar ve önünde meyveli ve meyvesiz ağaçlardan oluşan suyu olan bir bahçe...” (M.1728/H.1141)⁶⁶.

“...bir taraftan tarik-i has, bir taraftan tariki am ile mahdud he rbiri birer bab fevkânî oda bir sofa birer tahtani oda ve birer matbah ve birer kiler birer mağsel birer mikdar havlu dan oluşan toplamda üç bi’r-i mai muhtevi on adet müteehhlilin odaları ..” 1729/1142⁶⁷.

tarihli bir vakfiyede yine “.. iki taraftan tariki âmmla mahdud fevkânisi ikişer bab oda ve birer suffeli birbirine muttasıl on bab müteehhlilin menzilleri ..” M.1729/ H.1142⁶⁸.

Vakfiyelerde oda olarak tanımlanan evlerin 16.yüzyıldan 18.yüzyıla kadar varlığını sürdürdükleri görülür. 16. yüzyılda bir çatı altında bir selamlık, ortak abhâneleri, su kuyuları olan mekânlar olarak tarif edilen örneklerin yanısıra tahtani olarak iki oda bir sofa kenif ve avluları olan, tiplerinin yanı sıra 17. yüzyılda tahtani-fevkânî ikişer beyti, tahta-pûşu, kenifi ve avluları olan evli odaları normal evler büyüklüğündedir. Yine bu dönemde yukarıda kısım örneği verilen vakfiyelerden yüksek kubbeli evli odalarının var olduğu anlaşılır.

⁵⁹ VGMA Def;572.27.20.

⁶⁰ VGMA Def; 369. 277.582.

⁶¹ VGMA Def;623. 141. 152.

⁶² VGMA Def;609. 232. 277.

⁶³ VGMA Def;574.56.24

⁶⁴ (VGMA Def; 570 .32. 14)

⁶⁵ (VGMA Def; 735. 83. 36)

⁶⁶ (VGMA Def; 581/1.71. 79)

⁶⁷ (VGMA Def;735 . 86. 37)

⁶⁸ (VGMA Def;735. 83. 36.)

18. yüzyılda iki katlı birer oda birer sofa, kenif ve avluları olan odalardan başka, ikişer odalı birer sofalı bitişik tarzda inşa edilmiş yola cepheli bekâr odalarının inşa edildiği görülür. Bazen de meyveli meyvesiz bahçeleri ortak sokak kapıları bulunduğu görülür. Daha sonra bu mekânlara kiler ve birer mağsel eklenmiş oda örnekleri katılmıştır.

4.DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

15. yüzyılda İstanbul'un fethi öncesi ve fetih yıllarında az sayıdaki kayıtlarda tek ve iki katlı evler bulunmakta olup, *yer odası* ve üstü ya da *süfli* şeklinde tanımlanan oda niteliğindeki evler tanımlanmaktadır.

16.-19.yüzyıllara İstanbul'daki ev tanımlarına bakıldığında yüzyıllara göre ev tipolojilerinde gelişerek devam eden bir sürekliliğin olduğu görülür. 16. yüzyıldaki *tahtani*, *tahtani-fevkâni*, ya da yine vakfiyelerdeki tanımıyla *ulvi/süfli* evleri 17.ve 18, ve 19. yüzyıllarda da görmek mümkündür. Bunun yanı sıra 17. yüzyılda üç katlı evler de inşa edilmiş, yer aldığı arazide dış mekâna yani yola, caddeye veya sokağa uzaklığı-yakınlığı mesabesinde *harici- dâhili* şeklinde tanımlanmıştır. Plan tipinde ise vâsıt-ı suffe (*orta sofalı*) şeklinde tanımlara rastlanır⁶⁹.

Evler, kat sayısı olarak bir ölçüyü muhafaza etse de iç mekân tasarımında bazı mekânların artıp azaldığı, bazılarının zamanla farklı isimlerle adlandırıldığı, ihtiyaca göre yeni mekânların ilave edildiğine şahit olunur. Tahtani ve fevkâni evlerde oda sayısı başlangıçta bir ve iki iken daha sonraları bu sayının dokuza kadar ulaştığı, katlardaki sofa ve dehliz sayılarının artmıştır.

Evlerde 15. 16. yüzyıllarda görülen çardak gölgelik gibi mekânların daha sonra *tahta-puş* şekline dönüştüğü, İstanbul dışı örneklerde de görülen⁷⁰ geleneksel Türk evlerinin vazgeçilmez mekânlarından olan şahnişin, cumbaların görüldüğü belirli dönemlerde sayılarının arttığı, bazen de azaldığına şahit olunmaktadır.

Evlerde hizmet mekânları arasında yer alan mutfak ve kilerlerin zamanla binanın kat sayısına göre sayılarının arttığı, yerlerinin değişebildiği görülmüştür. 16. yüzyıl örneklerinde evlere fırınların sıkça yer alırken 17. yüzyıldan sonra fırınlara pek rastlanmadığı dikkati çeker. Bu dönemde ve sonrasında fırınların artık bir işletme halinde ayrı mekânlarda yer alması bunun bir nedeni olabileceği gibi, şehirde meydana gelen yangınlar için potansiyel bir tehlike oluşturmaları açısından da evlerde ortadan kalmış olabileceğini düşündürmektedir.

16.-19.yüzyıllarda İstanbul'daki evlerde ıslak mekânlar arasında *helâ/kenef/memşa/abhane/müsterah*, *hamam*, *mağsel/gusülhane*, *cameşuyhane*, *abdesthaneler* sayılabilir. 16.yüzyılda helâlar genellikle alt katlarda tanımlanırken, 17. yüzyılda üç katlı evlerde diğer katlarda, bazen fevkâni evlerde üst katlarda da yer aldığı görülür. 18. Yüzyılda *memşa* ve *abhane* olarak da adlandırılırken bazen bir katta birden fazla yapıldıkları da dikkati çeker. Bir tek örnekte ise lağımdan söz edilmektedir⁷¹.

Evlerde hamam ise 16. yüzyıl örneklerinde oldukça sınırlıdır. 17. yüzyılda alt katlarda, 18. yüzyılda daha sitemli bir şekilde camekân bölümüyle birlikte evlerde yer aldığı, alt katların yanı sıra üst katta hatta bahçede ayrı olarak kubbeli, halvetli hamam inşa edildiği görülür. Hamamın yanı sıra *mağsel* ya da *gusülhanelerin* varlığı dikkati çeker. Abdesthane, çamaşırhane gibi yeni mekânlar ıslak mekânlar arasında yer alır.

⁶⁹ VGMA Def:581/2 / 370/ 37.

⁷⁰ Z.İ.Karabacak (2013), "Yerel Dokusunu Yitirmekte Olan Bir Kent: Malatya", *Turkish Studies* - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 8/5 Spring 2013, p. 347, Ankara.

⁷¹ VGMA Def:735.83.36.

Evlerde genellikle ev sahibinin hayvanları için ayrılmış *ıstabl/ahırlar*, mevcuttur. Bu da bize ev halkının ulaşım için kullandığı atların da evin bir bölümünde barındırıldığını göstermektedir. Samanlıklar, bazı eşyaların depolanması için gerekli bodrum ve mahzenlerin de 19. yüzyıla kadar evlerde tanımlandığı görülür. Bazen mahzen sayısının üçe kadar ulaştığı örnekler rastlanır. Mahzenler en alt katta tarif edildikleri gibi, nadiren orta katlarda, çoğu zaman *zir-i zemin/zemin* altında yapıldıkları anlaşılır. Genellikle *kârgir* mahzenlerin inşası söz konusu olup, bir örnekte ahşap mahzenden söz edilmektedir. Yine o dönemde binalardaki *hataphane/odunluk* ve kömürlük gibi mekânlardan ısınmada evlerde odunun yanı sıra kömürün de kullanıldığını anlaşılmaktadır.

İstanbul'da 16.-19. yüzyıllar arasında evlerde su ihtiyacının su kuyularından karşılanmıştır. Bunlar bazen ortak bazen de her eve özel kuyular şeklindedir. 17. yüzyıldan itibaren *kanavati müsennat* adı verilen sistemle evlere su akitildiği, 18. ve 19. yüzyıllarda ise kuyuların yanı sıra çeşmelerin, muslukların, sebillerin su sistemlerinde yerini aldığı görülür. Yine *sikâye*, *mahzen*, *sahrinç/sarnıç* ve *kâriz* adı verilen su depolama birimlerinden söz edilir.

16. ve 18. yüzyıl İstanbul evlerinin genellikle küçük birer avlusunun olduğu, bazı evlerde *cüneyne* olarak bahsedilen süs bahçelerinin yanı sıra çoğunun meyveli ve meyvesiz bahçeleri olduğu anlaşılmaktadır. 15. 16. yüzyıllarda evlerin etrafında bir muhavvita'dan bahsedilirken sonraki yüzyıllarda evlerin etrafının genellikle taş duvarla çevrili sokak kapıları ile dışarı açıldıkları görülür. 19. yüzyılda ise avlu tanımına pek rastlanmaz.

16. yüzyıldan başlayarak, 18 yüzyıla kadar İstanbul'da bekâr insanların, evlilerin barınabilmeleri için de evlerin inşa edildiği görülmektedir. Bunların genellikle birbirine bitişik, fevkâni-tahtani olarak, bazen birer odalı birer sofalı, bazen iki odalı bir sofalı birer avlusu olan evlerden oluştuğu görülmektedir. 16. ve 17. yüzyıllarda tuvalet gibi mekânların ortak kullanıldığı görülmektedir. Bir örnekte (M.1650/H.1060) otuz bir bab bekâr odalarından birinde *odabaşı* olanın oturarak, odaların yola açılan ana kapısını sabah açıp akşam kapaması, güvenliği sağlayarak günlüğü birer akçe olan ücretlerini toplayarak mütevelliyeye teslim etmesi şart kılınmıştır. Buradan da anlaşıldığı üzere bekâr odalarının bazen doğrudan sokağa bazen de bir ana kapıyla sokağa açıldığını, yine aynı vakfiyede sözü edilen diğer bir tanımda *bir taraftı tarik-i hâs bir taraftı tarik-i amm ile mahdut tahtani ve fevkâni birer kenifi müştemil altı bekâr odasının birbirine bitişik olduğunu öğrenmekteyiz*⁷².

Evlerin inşasında kullanılan malzemelere bakıldığında taş oda, kârgir mutfak, taş duvar, kerpiç duvar, tahta-pûş gibi kelimelerden taş, kerpiç ve ahşabın temel malzeme olduğu anlaşılmaktadır. Konuyla ilgili olarak kaynaklardan elde edilen verilerde ise; 16. yüzyılda İstanbul'a gelen gezginlerin sokaklarda düz ya da kiremit çatılı, kepenkli pencerelerin olduğu, taş, kerpiç ve ahşap evlerden söz ettikleri görülür. Yüzyılın ikinci yarısında yaygın kullanılmadığı, ahşapla güçlendirilmiş kerpiç ya da kerpiç dolgulu ahşap çatıklı tek katlı evlerin bulunduğu anlaşılmaktadır⁷³. Evliya Çelebi zamanında ise İstanbul'da tuğla ustalarının üç katı kadar kerpiç ustasının varlığından söz edilir. 19. yüzyılda İstanbul'u ziyaret eden **De Kay** ise evlerde küçük boyutlu ahşap çatıkların çivilerle tutturularak üzerine çatının konduğu ve kiremitlerinin yerleştirildiğini, sonra çok harç, az tuğla ile duvarların örüldüğünü bildirir⁷⁴.

Sonuç olarak; Osmanlı Dönemi eski adıyla menzil, günümüzdeki adıyla konut mimarisinde, ilk dönemlerde (15.-16.yy) Bizans'tan devralınan bir mirasın etkilerinin olması muhtemeldir. Fetihle birlikte İstanbul'da önceden var olan evlerin kullanıldığı, satın alındığı,

⁷² VGMA Def; 575. 5. 4.

⁷³Kuban, D.a.g.e.,s.238.

⁷⁴Kuban, D.a.g.e.,s.238.

kiralandığı veya satın alınarak, zemini başka vakıftan kiralanarak gelirin vakfedildiği bir gerçektir. Ayrıca ilk dönemlerde bazı mahallelerde vâkıfa ait bir evin bütün komşularının Hristiyan olduğu örnekler de vardır. Vâkıf evi bir gayrimüslimden almış veya ona kiralamıştır. Bu durumda erken dönemde mimari olarak Bizans'tan hazır alınmış ev tiplerine daha sık rastlanması doğaldır.

Vakıfların sosyal yaşamda etkinliğinin bir göstergesi olarak evler, vakıflara gelir getiren gayrimenkuller olarak önemli yapılarıdır. Vakfiyelerde Müslim- Gayri Müslimler arasında ev alış veriş yapıldığı, yıkılan, yanan yerlere yeni evlerin yapıldığı, oda adı verilen ev tiplerinin daha revaçta ve sayıca çok oldukları dikkati çeker. İlk dönemlerde tek katlı-fevkâni evler çoğunluktadır. Tanımlarda oda-sofa-dehliz-çardak ve kenif başlıca mekânlardır.

16. yüzyıldan sonra özellikle 17. ve 18. yüzyılda mekânlarda genişleme ve çeşitlilik dikkati çeker. Üç katlı binalar, harici dâhili tanımlara rastlanır. Genellikle orta sofalı evler, evlerde ise mutfak, kiler, ab-hane, abdest-hane, hamam, cihannüma, şahnişin gibi mekânların adı geçer. Osmanlı insanının yaşam tarzına göre bir ev tipinin oluşmaya başladığı görülür. Evlerde bahçe ve su kültürü yapının yani evin ayrılmaz bir parçası gibidir. Su sorunu kuyular, daha sonra kanallarla evlere akıtılan sular, çeşmeler, sebillerle çözümlenir. Ahşap, taş ve kerpicing evlerde kullanılan temel malzeme olduğu anlaşılır. Bazen evlerde taş odalar, taş matbah ifadelerinden bazı mekânların farklı malzemelerden yapıldığını çağrıştırmaktadır. Demirin ise kapı, pencere gibi bölümlerde kullanıldığı dikkati çeker. 19. yüzyılda ise ayrı bir araştırmaya konu olabilecek içerikteki yalı (sahilhane) ve köşklerden bahsedilmektedir.

KAYNAKÇA

I-ARŞİV BELGELERİ

VGMA Def;18.2.2.

VGMA Def;624. 286.259.

VGMA Def;613.1.1.

VGMA Def;582/1. 174.116.

VGMA Def;572.17.5.

VGMA Def;572.79.30.

VGMA Def;630.2.1211.724.

VGMA Def;737.191.77.

VGMA Def;747.59.66.

VGMA Def;576. 23.14.

VGMA Def;572.1.1.

VGMA Def;624. 286. 259.

VGMA Def;573.9.3.

VGMA Def; 1602.1.1.

VGMA Def; 43.369.76.

VGMA Def;611.32.16.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/ 10 Fall 2014

- VGMA Def;1605.10.2.
 VGMA Def; 1602.1.1.
 VGMA Def;735.83.36.
 VGMA Def;43.147.11.
 VGMA Def;627.307.159.
 VGMA Def;747.59.66.
 VGMA Def;738.83.36.
 VGMA Def;18.2.2.
 VGMA Def;43.147.11.
 VGMA Def;572.27.20.
 VGMA Def; 369. 277.582.
 VGMA Def;623. 141. 152.
 VGMA Def;609. 232. 277.
 VGMA Def;574.56.24.
 VGMA Def; 570.32.14.
 VGMA Def; 735. 83. 36.
 VGMA Def; 581/1.71.79.
 VGMA Def;735. 86. 37.
 VGMA Def;735. 83. 36.
 VGMA Def; 575.5.4.
 VGMA Def;743.452. 132.
 VGMA Def;743. 545. 162.

II-KİTAP VE MAKALELER

- AKSOY, Erdem(1983), “*Orta Mekân: Türk Sivil Mimarisinde Kuruluş Prensipleri*”, **Mimarlık ve Sanat**, (7-8),İstanbul: s.39-92.
- ALTUNER, Huriye (2013), “*Geleneksel Niğde Evleri*”, **Turkish Studies**, - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic-, Volume 8/8 Summer 2013, www.turkishstudies.net, p. 1643-1670, Ankara.
- AREL, Ayda(1982), “*Osmanlı Konut Geleneğinde Tarihsel Sorunlar*”, **Ege Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi**, İzmir.
- BARAKAN, Ömer Lütfi, Ekrem Hakkı AYVERDİ (1972), **İstanbul Vakıf Tahrir Defteri 953(1546) Tarihli**, İstanbul.
- BEKTAŞ, Cengiz (1996), **Türk Evi**, Yapı Kredi Yayınları., İstanbul.
- DEVELİOĞLU, Ferit (1962), **Osmanlıca –Türkçe Ansiklopedik Lûgat**, Ankara.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
 Volume 9/10 Fall 2014

- ELDEM, Sedat Hakkı (1968), “*Türk Evi Plan Tipleri*”, **İTÜ Mimarlık Fakültesi**, İstanbul.
- (1984), **Osmanlı Dönemi Türk Evi**, Türkiye Anıt Çevre Turizm Değerlerini Koruma Vakfı Yayınları, İstanbul, (Cilt:1).
- ERUZUN, Cengiz (1989), “*Kültürel Süreklilik İçinde Türk evi*”, **Mimarlık**, (4),s, Ankara:68-71.
- ESİN, Emel (1976), “M. IX-XII. yüzyıl Uygur Köşklerinden Safranbolu Ev Mimarisinde Gelişme”, **MTRE Bülteni** 2,İstanbul, (5-6).
- GÜZEL, Abdulkadir (2013), “*Coğrafi Özellikleri Bakımından Anadolu Şehirlerinde Geleneksel Konutlar: Şanlıurfa Örneği*” **Turkish Studies**,- International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 8/12 Fall 2013,Ankara; p. 569-590.
- KARABACAK, Zeliha İnci (2013), “*Yerel Dokusunu Yitirmekte Olan Bir Kent: Malatya*”, **Turkish Studies** - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 8/5 Spring 2013,Ankara: p. 345-355.
- KUBAN, DOĞAN (1975),“**Sanat Tarihimizin Sorunları**”, Çağdaş Yayınları .,İstanbul,
- (1995),“**Türk Hayatlı Evi**”, Eren Yayıncılık., İstanbul.
- KUNTER, Halim Baki (1958), “*Fatih Devri Sonlarında İstanbul Mahalleleri*”, **Vakıflar Dergisi**, S.4,s.245-248,Ankara.
- KÜÇÜKERMEN, Önder, Şemsi GÜNER (1995), “**Anadolu Mirasında Türk Evleri**”, Kültür Bakanlığı., İstanbul.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/ 10 Fall 2014

